

CLÁ*

V súčasnosti sa na našich hraniciach platia tieto clá: uhorské a sedmohradské poľnohospodárske plodiny a priemyselné výrobky, ktoré sa vyvážajú do dedičných rakúskych krajín, platia najprv uhorský tridsiatok** a potom rakúske dovozné clo, ktoré je rovnaké pre celú monarchiu. Rakúske poľnohospodárske plodiny a priemyselné výrobky dovážané do Uhorska platia najprv rakúske vývozné clo a potom uhorský tridsiatok, cudzokrajné výrobky dovážané do Uhorska a Sedmohradska platia len clo, ktoré platí v celej monarchii na všetky cudzokrajné výrobky. Je však veľký rozdiel medzi dovoznými clami či takzvaným tridsiatkom na rakúske tovary na našej strane a medzi dovozným clom na naše poľnohospodárske plodiny a výrobky na rakúskej strane, lebo náš tridsiatok pri dovoze rakúskych tovarov je oveľa nižší než rakúske clá na naše tovary. Hoci Uhorsko má ako krajina cudzia voči dedičným rakúskym krajinám v dovozných clách lepšie postavenie než úplne cudzie štáty, pretože dovozné clá uvalené na nás sú nižšie než pre ostatné štáty. Uhorský tridsiatok slúži na ochranu a bezpečnosť krajiny ako nepriama daň a vyberá ju kráľ, ktorému zároveň ako rakúskemu cisárovi patria všetky rakúske clá. Výšku oboch ciel teraz určuje on sám, teda rovnako rakúske clá, ako aj uhorský tridsiatok, hoci neexistuje pochybnosť, že na riadenie uhorského tridsiatku má nárok aj samotné Uhorsko, ako to uvádza viacero zákonov. Zákon č. 18 z roku 1553 výslovne hovorí: *Aby naozaj neplatili viac ako tridsiatok z vyvezených alebo dovezených (tovarov), ako bolo ustanovené v minulosti za všeobecného krajinského súhlasu*,*** z čoho je zrejmé, že kedysi sa na určovaní uhorského cla spoločne podieľal snem i kráľ, ako to vidno aj v článku č. 52 z roku 1548, ktorý určil vývozný poplatok za jedného vyvezeného vola 1 zl. a 30 grajciarov. V nasledujúcom období však uhorský snem správu tridsiatku akosi zanedbal, hoci sa formálne nevzdal svojho práva určovať colné poplatky, preto netreba mať obavy, že by stratil právo riadiť túto pre štát dôležitú záležitosť, čo vyplýva aj zo samotného charakteru ústavnej alebo konštitučnej krajiny, lebo k základným právam takých krajín patrí, že kráľ či panovník nesmie s daňami a dávkami nakladať ľubovoľne, ale iba so súhlasom ľudu, a náš tridsiatok nie je nič iné než daň, hoci nepriama. Týmto sme vyložili skutočný stav, v akom sa v Uhorsku nachádzajú vývozné

* O tejto téme sa už dávnejšie hovorilo v iných uhorských časopisoch, my sme však mali množstvo iných článkov, a tak sme tento museli odložiť, hoci ide o veľmi dôležitú záležitosť. (Pozn. Spr. Nov.)

** Jedna tridsatina ceny tovaru.

*** Lat. *Neque vero ab eductis vel inductis majorem tricesimam solvant, quam proximis annis communi regnicolarum consensu, fuerit constitutum.*

a dovozné clá.

Clá a dane majú v jednotlivých štátoch rôzne názvy, príčiny a ciele. Môžu byť malé, t. j. tie, ktoré sa vyberajú len preto, aby z nich mal štát pravidelný príjem, tie sa nazývajú príjmové.* Iné môžu byť tzv. ochranné či vyrovnávacie, ktoré už bývajú vyššie a často aj veľmi vysoké. Ich cieľom nie je len vybrať príjem, ale ochrániť domáci priemysel, remeslá, fabriky a podobné podnikanie, nimi totiž štát bráni tomu, aby trh nezaplavili cudzie výrobky a neudusili domáci priemysel, a zároveň na dovezené výrobky určuje také clo, aby ich cena bola vyššia ako domáca, čím chráni aj domáci priemysel pred tým, aby neupadol a dokázal konkurovať cudzím výrobcom. Posledný druh cla je tzv. prohibičné, ktorým sa niektoré cudzokrajné tovary do krajiny vôbec nevpustia alebo sú zatažené takými veľkými sadzbami, že by ich cudzokrajní výrobcovia dovážali iba so stratou alebo bez zisku. Clá sa spravujú podľa rozdielneho stupňa priemyselnej vzdelanosti v krajine, dá sa z toho teda vyvodiť záver, že ak sa nepritrafí nejaká nevedomosť či nerozvážnosť, hraničné clá slúžia na priemyselný rozvoj krajiny. Prvý druh cla – dane, teda príjmový, je zavedený v štátoch, kde sa ešte priemysel nerozvinul alebo je len tak málo rozvinutý, že stačí pokryť len malú časť domácich potrieb. Ak však domáci priemysel nestačí pokryť domácu spotrebu, je samozrejmé, že zvyšok toho, čo štát potrebuje, musí doviezť zo zahraničia. Aby si však tieto potrebné cudzie výrobky našli do krajiny cestu, netreba im na vstupe do nej robiť ťažkosti, inak by alebo úplne chýbali, alebo by sa nedoviezli v takom množstve, ako krajina potrebuje. Preto musia byť dovozné clá nízke, a to iba v takej výške, aby sa príjem štátu o čosi zvýšil a zároveň aby zahraniční výrobcovia aj niečo zaplatili ako daň za to, že tam môžu svoje výrobky predávať. Každý ľahko pochopí, že sa v opísanom prípade obyvateľstvo nenachádza v najlepšej situácii a chýba mu nielen väčší majetok, ale i vzdelanosť. Vidia to však najmä tí, čo dobre chápu tesnú spojitosť medzi rozvinutým priemyslom a vzdelanosťou, politickou slobodou atď. Takéto národy sú chudobné, nevzdelané, neslobodné, ako napr. teraz Turecko či anglické a francúzske kolónie v ostatných častiach sveta. Štát s vysoko rozvinutým priemyslom sa naopak môže uspokojiť iba s týmito príjmovými clami a z dovezených výrobkov môže vyberať len tieto, samozrejme, z celkom iných dôvodov ako slabo rozvinutý štát. Štát na nízkom stupni rozvoja vyberá príjmové clá preto, že cudzie tovary potrebuje a aj ich na svoj trh pustiť musí, zatiaľ čo ten vysoko rozvinutý ich vpustiť môže aj bez rizika vlastných strát. Tam je totiž priemysel natolko zdokonalený, výrobky, ktoré produkuje, sú na takej vysokej úrovni a pritom lacné, že sa

* Dnes je to daň z pridanej hodnoty.

cudzej konkurencie vôbec nemusia báť. V tom prípade sú cudzie výrobky oproti domácim vždy v nevýhode a horšie sa predávajú, lebo aj keby neboli drahšie než domáce, predsa len nemajú pri tej istej cene rovnakú kvalitu. Takto potom môžu mať zahraničné výrobky do vysoko priemyselne rozvinutého štátu slobodný prístup a domáci priemysel to na vlastný úžitok dokonca podporuje, lebo krajina sa vďaka tomu nemusí báť, že domáci výrobcovia poľavia v usilovnosti a obratnosti, ale naopak z obavy z konkurencie sa budú snažiť vyrábať čoraz lepší a kvalitnejší tovar. Na takýto vysoký stupeň rozvoja priemyslu sa v súčasnosti dostalo iba Anglicko, preto aj myšlienka slobodného obchodu prirodzene nemohla vzniknúť nikde inde len tam, keďže Anglicko by slobodný obchod už nijako neuškodil a v iných štátoch mu mohol len dopomôcť k veľkému bohatstvu a moci. A skutočne teraz sledujeme, ako Anglicko doma odstraňuje prekážky v slobodnom podnikaní, videli sme, ako vlani zrušilo obilné zákony, a v týchto týždňoch sa už parlament chystá rokovať o zrušení takzvaných námorných zákonov.* Práve námorné zákony predstavovali hlavnú príčinu rozvoja domáceho anglického priemyslu, lebo zabraňovali vývozu domáceho a dovozu cudzokrajného tovaru na iných než anglických lodiach. V súčasnosti si už však je Anglicko plne vedomé, že je vysoko priemyselne rozvinutou krajinou, a tak sa nazdáva, že sa zaobíde aj bez námorných zákonov. Cobden a Bowring** hlásajú myšlienku slobodného obchodu aj pre ostatné európske štáty a bezpochyby dobre vedia, čo robia, dobre tí vedia, že by z toho Anglicko nekonečne profitovalo.

Na rozdiel od menovaného prípadu sa ochranné clá využívajú v štátoch, kde sa domáci priemysel ešte len začína rozvíjať alebo je potrebné už rozbiehajúci sa priemysel podporiť. Všetci ľahko pochopia, že aby sa už začaté podnikanie neutlmilo v zárodku a mohlo sa ďalej rozvíjať, musí štát zabezpečiť, aby obstálo v konkurencii so zahraničnými výrobkami a tie nevytlačili z domáceho trhu domáce výrobky. Štáty, ktoré už svoju produkciu zdvihli na vyššiu úroveň, môžu svoje kvalitnejšie výrobky predávať lacnejšie, aby teda ich cena nebola oveľa nižšia než cena domácich výrobkov, musia

* *Navigation Acts* - Zákon o plavbe a námornom obchode, vydaný anglickým parlamentom r. 1651 za vlády Olivera Cromwella (po poprave kráľa Karola I. a vyhlásení anglickej republiky). Mal slúžiť na podporu anglickej námornej plavby a z anglickej pobrežnej plavby vylučoval všetky cudzozemské lode. Neeurópsky tovar sa smel do Anglicka a Írska dovážať len na anglických lodiach (s anglickým majiteľom i väčšinou posádky), európsky tovar len na lodiach anglických alebo vyvážajúcej krajiny. Námorné zákony sa časom obnovovali, zmierňovali alebo zostrovali, zrušené boli v roku 1849. Anglicko malo z ich takmer dvestoročného prísneho dodržiavania veľký úžitok.

** Richard Cobden (1804 — 1865), anglický národohospodár, zástanca slobodného obchodu, vystupoval i proti anglickej koloniálnej politike. Sir John Bowring (1792 — 1872), anglický spisovateľ a štátnik, podobne zástanca slobodného obchodu ako Cobden. Preslávil sa ako výborný prekladateľ národných piesní a básnických diel cudzích národov do angličtiny, medzi inými i Jána Kollára.

zahraniční výrobcovia pri vstupe do krajiny zaplatiť istú daň, čím sa cena ich produkcie alebo vyrovná na úroveň domácej, alebo je ešte vyššia. Avšak ani tieto ochranné clá nesmú byť také vysoké, že úplne zabránia dovozu tovarov, pretože tak by sa domáci výrobcovia úplne spoľahli na ochranné alebo prohibičné clá a nič by ich nenútilo priemyselnú výrobu usilovnejšie a obratnejšie rozvíjať. Mali by byť len také veľké, aby odstránili nerovnosti medzi zahraničnými a domácimi výrobcami, spôsobené lacnejšou pôdou, lacnejšími životnými nákladmi továrenských robotníkov, menším úročením pôžičiek, ľahšou dopravou tovarov a podobne, mali by teda platiť len také clá, aby sa cena ich výrobkov vyrovnala s domácimi, prípadne bola o len trochu vyššia.

Slávni národohospodári Angličan Smith a Francúz Say* a ich školy učili, že ochranné clá štátom, ktorých priemysel majú ochraňovať, v skutočnosti škodia, lebo pri nich platí obyvateľstvo daň domácim priemyselníkom, ktorí by inak boli v konkurencii so zahraničím nútení vyrábať svoje výrobky lacnejšie a kvalitnejšie, preto aj radia, aby tieto krajiny od ochranných ciel upustili alebo ich zavádzali len v nevyhnutných prípadoch. Tieň tohto tzv. slobodného obchodu sa v školách držal dlho, no v poslednom čase sa proti nemu zdvihla vlna odporu, a to tak úspešne, že štáty síce túžia po slobodnom obchode, no zároveň kladú dôraz aj na pozdvihnutie domáceho priemyslu tak, aby sa mohol rozvíjať aj zahraničný obchod. Vedúcou osobnosťou, ktorá sa postavila proti vládnucej obchodnej teórii a pustila sa do obrany ochranných ciel, je nedávno tragicky zosnulý List,** ktorý pevne dokázal, že pre štáty, ktorých priemyselný rozvoj sa len začína rozvíjať, sú ochranné clá nielen užitočné, ale aj potrebné, lebo ak sa priemyselne nerozvinuté štáty pustia do slobodného obchodu s krajinami oveľa rozvinutejšími, tie ich len vyciciavajú, stávajú sa na nich závislými, podriadenými a nielenže vlastné sily ďalej nerozvíjajú, ale ich naopak strácajú. S istotou sa dá tvrdiť, že obojstranná sloboda je možná len tam, kde sú obe strany rovnako silné a v dobrej kondícii, kde sa každá dokáže udržať aj samostatne. Ak však na jednej strane vládne vysoká úroveň a bohatstvo a na druhej nevychovanosť, slabosť, chudoba, tam vznikne len panstvo a podriadenosť. Do takejto priemyselnej podriadenosti, ale aj politickej závislosti spadlo napr. Portugalsko, keď sa známou Methuenovou zmluvou*** úplne vydalo napospas anglickej priemyselnej moci, t. j. slobodne vpustilo do krajiny anglické

* Adam Smith (1723 — 1790), anglický národohospodársky teoretik, zakladateľ anglickej klasickej ekonomickej školy. Jean-Baptiste Say (1767 — 1832), francúzsky národohospodársky teoretik, ktorý sprostredkoval a ďalej rozvíjal Smithovo učenie.

** Friedrich List (1789 — 1846), zakladateľ národohospodárskej colnej ochrannárskej školy v Nemecku.

*** Obchodná zmluva medzi Anglickom a Portugalskom, uzatvorená vďaka Johnovi Methuenovi, vtedajšiemu veľvyslancovi Anglicka v Portugalsku.

výrobky, zatažené iba príjmovými clami. Dnes je to chudobná, zakrpatená krajina, v ktorej vládne domáca i vonkajšia neistota, zmietaná na všetky strany. Ani Španielsku sa nedarilo lepšie. A nie je pravda ani to, že domáce obyvateľstvo trpí ujmu, ak svojim priemyselníkom a továrnikom platí ochranné dane, lebo hoci im za tovary platí viac, ako by platilo pri slobodnom dovoze cudzích výrobkov, platí to samo sebe, vlastnému priemyslu, vlastnému rozvoju, a to nielen priemyselnému, ale aj rozvoju politickému, platí to vlastnej samostatnosti, vlastnej národnej svojbytnosti. Z histórie a každodennej skúsenosti je dostatočne známe, že politická sloboda kvitla len tam, kde prekvital aj priemysel, zatiaľ čo na druhej strane v nerozvinutých krajinách, kde sa obyvateľstvo zaoberá len poľnohospodárstvom, pretrvávajú chudoba, povinnosť slúžiť, poddanstvo a otroctvo. Grécko malo vysoko rozvinutý obchod a spolu s ním aj slobody, keď sa v stredovekých talianskych štátoch, napríklad vo Florencii, Miláne, Janove i Benátkach rozbehol bohatý obchod a priemysel, politické slobody v nich priam kvitli. To isté vidíme v Holandsku, v starodávnej hanze,* útulku slobody proti panovačnému nemeckému rytierstvu, v súčasnosti sa o tom presvedčame v Anglicku, Francúzsku a Spojených štátoch amerických. Na rozdiel od nich ešte vídať poddanstvo a otroctvo vo všetkých krajinách a štátoch, ktorých obyvateľstvo sa venuje len poľnohospodárstvu a do priemyslu a obchodu sa nepúšťa, napr. v Indii a Egypte, predtým v Nemecku, ešte stále však v Rusku, kde je nesčíselné množstvo nevoľníkov. Aj u nás doteraz zaberalo v národnom hospodárstve popredné miesto poľnohospodárstvo, priemysel a obchod bol slabý, preto je aj vidno, koľko sme mali slobody: hoci sa oslavovala dosť hlasito, v skutočnosti bola chatrná. Ešte aj dnes máme obyvateľstvo zatažené službou a poddanstvom, predtým však priam stonalo v ešte väčšom otroctve. Ved' napokon aj pri ochranných clách existuje dostatok konkurencie, s ktorou sa cena tovaru rovnáť nemôže, t. j. čím je väčšia konkurencia, tým lacnejšia je cena tovaru, a táto konkurencia v rámci ochranných ciel existuje len medzi domácimi výrobcami. Na záver však netvrdíme, že sú ochranné clá potrebné všade, v každom štáte a navždy, potrebné sú však tam, kde sa priemysel a obchod prebúdajú, a to len dovtedy, kým sa domáci priemysel nerozvinie a postupne neuvolní cestu vzájomnému slobodnému obchodu.

Ako sme už spomenuli, náš tridsiatok je príjmové clo, na vývoze 1 – 3 percentá, na dovoze prevyšuje 3 percentá len pri malom množstve tovarov, z čoho sa dá bezpečne tvrdiť, že má čisto finančný charakter. Ročný výnos, ktorý z neho vláda vyberie, po odpočítaní nákladov, čiže čistý príjem, nie je vyšší než 1 200 000 zl. v striebre. Proti

* Stredoveký spolok severonemeckých a pobaltských miest, ktorý ovládal obchod v Baltskom a Severnom mori.

nášmu tridsiatku však stoja rakúske dovozné clá, ktoré sú oveľa vyššie a na rakúskej strane voči nám predstavujú ochranné clá. Pre názornosť uvedieme, koľko niektoré tovary platia na uhorskom tridsiatku a na rakúskej hranici. Napríklad

	uhorské dovozné clo	rakúske dovozné clo
cent piva (50 kg)	20 grajciarov	1 zl.
pálenka	50 grajciarov	4 zl. 10 gr. až do 5 zl.
lepšie ryba	2 zl. 30 grajciarov	4 zl.
koža podľa druhu	1 zl. 15 gr. až do 7 zl. 30 gr.	4 zl. 10 gr. až do 18 zl. 45 gr.
dobrý tenký papier	2 zl. 30 gr.	5 zl.
mydlo	40 grajciarov	2 zl.
stolárske výrobky	1 zl. 15 gr.	2 zl. 30 gr.
loj	25 grajciarov	45 grajciarov
sviečky	2 zl.	3 zl. 20 grajciarov
vôl	45 grajciarov	2 zl.
víno	25 grajciarov	2 zl.
atď.		

Aj z obilia sa na uhorskom tridsiatku platí oveľa menej ako na rakúskej hranici. Tam sa však okrem toho pri dovoze niektorých našich tovarov platí prohibičné clo, napr. z tabaku, ktorý, keby niekto chcel odtiaľto previezť do Rakúska a podrobil by sa colnému poplatku, mohol by si síce aj v Rakúsku zafajčiť uhorský tabak, no bol by taký drahý, že by naň aj stratil chuť a uspokojil by sa s lacnejším rakúskym.

Keď toto všetko zväžíme, je zrejmé, že my platíme pri vývoze do Rakúska skutočne značné a pri niektorých tovaroch veľmi vysoké clá, a ďalšie zase kvôli prohibičným clám nesmieme vyvážať vôbec. Tým však naše národné hospodárstvo trpí dvojnásobne, lebo nielenže zahraničné tovary platia na vstupe do krajiny nízke clá, čím nechránime vlastný priemysel, ale pri vývoze našich výrobkov a plodín musíme platiť vysoké clá a časť z nich musíme spotrebovať doma. Každý teda pochopí, že je naša situácia veľmi zlá, a ľahko si vysvetlí, odkiaľ sa u nás berie toľko chudoby a prečo sa u nás nič nezvelaďuje, ba len čo sa niečo začne rozvíjať, okamžite zahynie v zárodku. Panuje u nás nedostatok a chudoba, málo vyrobíme, málo vyvážame, aj to len s malým ziskom, a pritom sa prepych aj u nás rozmáha a krajinu zaplavuje. Nastal teda čas, aby sme vstúpili do seba, porozmýšľali o prostriedkoch, ktoré by nám pomohli, prednášali návrhy na zlepšenie

situácie a neustúpili dovedy, kým sa náš neslávny stav nezmení a krajina sa spolu s obyvateľmi nepozviecha.

Isté je, že rakúskymi ochrannými clami trpíme, ako sme už povedali, no keby sme všetku vinu za našu chudobu a nedostatok hádzali len na clá, iba by sme zase vinili iných z našej vlastnej lenivosti a chýb. Na to sme si síce už zvykli, nie je to však nič iné, len zakrývanie vlastných chýb a nedostatkov pred sebou samými, je to neúprimnosť voči sebe, je to len nedostatok vôle napraviť, čo nás tlačí, a nedostatky odstrániť. Priemyselný rozvoj a zvyšovanie bohatstva v krajine brzdí aj veľké množstvo prekážok: chýbajú nám kvalitné hlavné cesty, obce nie sú navzájom prepojené žiadnymi cestami alebo iba ubitými koľajami, v období dažďov a pluští úplne neschodnými, chýbajú nám všeobecne rozšírené technické vedomosti, nemáme dostatok kvalifikovaných robotníkov, chýba nám podnikateľský duch. Toto by sa ešte odstrániť dalo, no rozvoj nášho priemyslu žerie aj iná rakovina. Naša pôda nie je slobodná, v neslobodnej krajine sa priemysel rozvíja len ťažko, lebo priemyselník, no najmä továrnik, môže od zemského pána čakať rôzne prieky i vypovedanie bez príčiny, starootcovské právo i to, že zemaniam neplatia dane, nás zbavujú príjmu do štátnej pokladnice, ale aj iných spoločenských a priemyselných výdobytkov, naše súdnictvo priemyselníkov odstraňuje a nerovnosť pred zákonom ich vyháňa do iných krajín, z kapitálu – keďže peňazí je málo – sa platia vysoké úroky, a ani tak nie je celkom bezpečný. Popri tom všetkom ani nemáme vysokú vzdelanosť a za vyspelým svetom zaostávame. Aj toto predstavuje dostatok príčin našej nehybnosti navyše k tým, čo sme už vyššie uviedli.

Je zrejmé, že potrebujeme pomoc a zo všetkých síl musíme pracovať na rozvoji krajiny. A čo nám pomôže? Naše zákonodarstvo sa musí intenzívne pustiť do odstraňovania vnútorných i vonkajších prekážok, a ono ich aj – hoci nie všetky a od základov – z najväčšej časti odstrániť môže. Čo by teda malo urobiť, aby dopomohlo k rozvoju priemyslu a tým aj bohatstva a blahobytu krajiny? Vo vnútri by bolo potrebné oslobodiť neslobodnú pôdu, zrušiť starootcovské právo atď, atď., zvonka by sa malo s plnou silou postarať o odstránenie všetkého, čo náš priemysel brzdí, t. j. zrušenie ochranných a prohibičných ciel, aby sme mali aj slobodný vývoz a z toho, čo nám úrodná pôda požehná, mali aj dostatočné výnosy. Keby sa naše poľnohospodárske plodiny dobre predávali, mali by sme z nich veľký prínos, samotné poľnohospodárstvo i obrábanie pôdy všeobecne by sa zdokonaľovalo, čím by aj priemysel, t. j. remeslá, továrne a obchod dostali bezpečnejší a pevnejší základ.

Pri odstraňovaní prekážok, ktoré na nás naliehajú zvonku, t. j. pri odstránení

ochranných a prohibičných ciel však máme veľké ťažkosti. Rakúska vláda totiž vyberá oveľa väčšie dane priamo na svojich dedičných územiach, ako by vybrala u nás, okrem toho ročne poberá vysoké príjmy z hraničných ciel a na tie tovary, na ktoré uvalila prohibičné clá, má monopol, ako napr. pri tabaku, čo znamená, že jej patrí všetok tabak, ktorý sa v jej dedičných krajinách predáva, sama ho vyrába a cenu určuje podľa vlastnej vôle, odkiaľ jej každoročne plynú veľké zisky, vyberie na nich – ako prezrádzajú dôveryhodní ľudia – až 12 miliónov zlatých v striebre. Keby sa však náš vývoz do dedičných rakúskych krajín oslobodil, keby sme zaň na hraniciach neplatili nič alebo len základné príjmové clá, v tom prípade by rakúska vláda nielenže prišla o vysoké výnosy z hraničných ciel i o monopol, ktorý, ako sme videli, jej prináša veľké zisky, ale by ani na vlastnom území nemohla určovať také vysoké dane, lebo by naše poľnohospodárske plodiny, vypestované väčšinou na pôde oslobodenej od dane a tým oveľa lacnejšie než rakúske, znížili ceny jej vlastných poľnohospodárskych plodín aj iného priemyselného tovaru, čím by rakúski výrobcovia nemohli platiť také vysoké dane, ako platili dovtedy. Každý pochopí, že toto je veľkou prekážkou odstránenia hraničných ciel, ktoré nás brzdia. Je síce pravda, že podľa zmyslu zákonov (*Hungaria sit regnum liberum, independens, nulli alteri regno obnoxium, sed propriam habens consistentiam et constitutionem* etc.)* žijeme v slobodnej, samostatnej krajine s vlastným zákonodarstvom, vlastnou správou a len politicky prostredníctvom panovníka spojenej s Rakúskom, nikto teda od nás nemôže žiadať, aby sme z vlastných prostriedkov platili za iné štáty, znášali ich ťarchy a nahrádzali to, čo sami neurobia, no zároveň nemôžeme ani my od iných žiadať, aby kvôli nám na svojom území trpeli straty a zanedbali vlastné záujmy len preto, aby sa nám polepšilo. Preto teda vonkoncom nemôžeme požadovať, aby sa rakúske ochranné clá a monopoly zrušili bez náhrady. Čím sa to však dá nahradiť? Ako sa dá dosiahnuť, aby sme mali vysoké výnosy z toho, čo nám naša pôda požehnáva, a tým pomohli krajine? Na to sú u nás rozličné názory. Jedni radia, aby sa aj u nás ako v rakúskych dedičných krajinách zaviedol monopol na tabak a všetok, čo sa vypestuje, alebo predával priamo vláde, ktorá by ho spracúvala a predávala podľa toho, ako by uznala za vhodné, alebo keby sa predával iným osobám, zatažil by sa daňou, ktorá by, samozrejme, patrila vláde. Tvrdia, že by tým rakúska vláda dostala dostatočnú náhradu za ochranné clá a monopol tabaku v dedičných krajinách, čím by sme vraj my potom mohli svoje tovary do Rakúska slobodne dovážať. K tomu ešte dodávajú, že keby sa naše poľnohospodárske plodiny do rakúskych dedičných krajín slobodne dovážali a rakúski

* Lat. *Uhorsko nech je kráľovstvo slobodné, nezávislé, žiadnemu inému kráľovstvu nepodrobené, ale majúce vlastné zriadenie a vlastnú ústavu atď.*

výrobcovia by mohli svoje tovary predávať lacnejšie, zvýšila by sa spotreba tých tovarov, na ktoré sa platia priame či nepriame dane, z čoho by mala úžitok i vláda. Tým by, pravdaže, rakúski výrobcovia ešte veľa nezískali, sľubuje sa im však, že straty, ktoré by utrpeli slobodným dovozom našich výrobkov do Rakúska, by sa im vynahradili vyššou spotrebou ich výrobkov u nás, teda ich zvýšenými príjmami. Iní zase radia, aby sme zvýšili domáce dane a ako protihodnotu za to, že sa zrušia tridsiatky, by Rakúsko uvoľnilo svoje clá na suroviny a naše priemyselné tovary tak, že by zostali zdanené len tabak, pálenka, pivo a mäso, z ktorých sa v Rakúsku platí len priemerná daň, takzvaný akcíz,* a za tie by sa platilo clo pri vývoze z Uhorska na hraniciach. Prívrženci tohto riešenia si od neho sľubujú zrušenie dovozných ciel, pričom by sa platili iba zo štyroch druhov tovaru a všetko ostatné by sme do rakúskych dedičných krajín vyvážali slobodne. Existujú síce aj iné obmeny týchto návrhov, ale tými sa tu zaoberať nebudeme, stačí nám, že sme predstavili dva najvýznamnejšie.

Pokiaľ ide o oba spomínané návrhy, nezdá sa nám, že by sme nimi dobrou a správnu cestou dosiahli to, čo potrebujeme. Najmä monopol na tabak nepovažujeme pre našu krajinu za vhodný. Pravdou síce je, čo tvrdia aj zástancovia tohto riešenia, že tovar, ktorý nepatrí medzi nevyhnutné potreby a predstavuje len prepych, a predsa sa ho spotrebuje veľké množstvo, je spôsobilý na to, aby sa zaťažil všeobecnou daňou, lebo daň z luxusu platí najmä majetnejšie obyvateľstvo. Tabak sa však už natoľko rozšíril a stal obľúbeným, že ho používajú široké vrstvy, čím u nás prestal byť luxusným tovarom. Daň z tabaku by teda nezatažila len majetných občanov, ale postihla by aj nemajetných, mala by teda opačný účinok, než potrebujeme, keďže tieto vrstvy už teraz platia všetky dane na rozdiel od vyšších tried, ktoré na verejné dobro neplatia nič. Tento návrh by odporoval skutočnej spravodlivosti a zemianstvo by zase obišlo bez platenia daní. Zástupcovia tohto riešenia, pravda, navrhujú, aby sa pri tejto dani okrem nej ešte založila štátna pokladnica, do ktorej by museli platiť všetci bez rozdielu stavu, rodu či iných spoločenských bariér. Keby sa však krajina takej dani, ktorá by v podstate znamenala štátny monopol, podvolila, príspevky do tejto štátnej pokladnice by bezpochyby neboli veľmi vysoké, vďaka čomu by sa zemianstvo, ktoré oplýva pozemkovými majetkami a ovláda ich, vyhýbalo verejným a potrebným povinnostiam, a pokladnica, do ktorej by aj podľa zástancov tohto riešenia malo prísť v prvých rokoch 60 – 80 miliónov, aby sa nimi pokryli aspoň základné potreby, by znovu nebola náležite zabezpečená. Tabak sa nám navyše nezdá vhodný na platenie takejto dane, lebo ho je

* V minulosti druh nepriamej spotrebnej dane.

všade dost, úroda býva veľká a kvalitná, a my by sme potom za to, čo teraz považujeme za ľahko nadobudnuteľné a lacné, čo nám naša pôda hojne požehnáva, museli dávať veľké peniaze a draho si to kupovať. Podobné dane obyvateľstvo zakaždým len rozdráždia, preto by sme radšej na dosiahnutie našich cieľov siahli po inom prostriedku. Milší by nám bol druhý návrh, no i pri ňom zostávajú niektoré tovary, za ktoré by sa muselo na rakúskej hranici platiť clo, takže by sme ich nemohli celkom slobodne vyvážať. Z týchto dôvodov sa nazdávame, že treba zvoliť iný spôsob na to, aby sa potreby štátu zabezpečili inak a ľahšie a aby sme sa v priemysle vyrovnali dedičným rakúskym krajinám. Náš návrh spočíva v tom, aby zemianstvo – zahŕňajúce všetkých, čo k nemu podľa zákona patria, čiže zemianstvo i duchovenstvo – zo svojich veľkých majetkov úhrnne a všeobecne platilo rovnaké percento dane, ako v súčasnosti platia mešťania a poddaní, a neplatili pre nich žiadne výnimky z povinností voči štátu. V predchádzajúcom článku *Návrhy na zlepšenie stavu našej krajiny* sme vypočítali, koľko pôdy vlastní poddaní a koľko zemianstvo, ukázali sme, že výmera poddanskej pôdy je len 5 714 804 hektárov, zatiaľ čo zemianskej spolu s pozemkami kráľovských miest je 14 303 535 hektárov, čo znamená, že zemianstvo vlastní dvaapokrát viac pôdy. Prečo by teda nemohlo platiť dvaapokrát viac daní než poddaní? To, že zemianstvo bude platiť toľko daní, je nielen spravodlivé, ale prinieslo by štátu prostriedky na nevyhnutné potreby, ktoré už úbohí poddaní a kráľovské mestá a mestečká žiadnym spôsobom uspokojiť nemôžu. Ľudové vrstvy už doposiaľ za seba vykonali dost, už veľmi dlho samy znášajú všetky štátne povinnosti a ťarchy, teda nielen spravodlivosť, ale aj súcit vedie každého dobrého a spravodlivého človeka k tomu, aby im uznal všetko, čo pre krajinu urobili, a považoval za slušnosť poskytnúť im náležitú pomoc. Tieto vrstvy by si však zaslúžili nielen uznanie a pomoc, zaslúžili by si aj úľavy na ťarchách a povinnostiach. Aj nám svitá nádej, že to duch ľudskosti, ktorý sa už aj u nás začína prebúdať, presadí a pomoc a úľava sa dostane nielen tým, čo najväčšie ťarchy znášajú, ale aj krajine, ktorej veľké a neustále rastúce potreby už tí najbiednejší zastúpiť nedokážu. Ale keď sa na to poriadne pozrieme, kto by sa už teraz, ak má dobré srdce a spravodlivú myseľ, chcel odťahovať od svojich povinností voči štátu? V osвете a vzdelanosti sme, chvalabohu, už tak ďaleko pokročili, že viac nepovažujeme za česť a prednosť žiť z mozoľov a práce iných, čerpať veľa dobrého z verejných statkov a pre druhých a všeobecný záujem nevykonať nič. Duch, ktorý by žiadal niečo také, by sa v tomto storočí považoval za pozostatok temných a hnusných čias, vyhlásili by ho za sebeckého, nevlasteneckého, neľudského, ba za bahno a močiar egoizmu. Ved' si len uvedme takýto príklad: Niekde by

si nejaký spolok, ktorých teraz vzniká dost, dal za cieľ pomoc opusteným, hladujúcim či sirotám a usporiadal by nejaký druh zábavy. Dobročinný cieľ by mohol spolok uskutočniť len tak, samozrejme, ak preň vyzbiera nejaké prostriedky. Na samotnej dobročinnej zábave by sa však našli aj takí, čo by sa síce dobre a do vôle zabávali a hostili, potom by však na zamýšľaný cieľ ničím neprispeli a prispieť nechceli. Čo by sa, prosím, o nich mohlo a malo povedať? Vari by nimi každý poriadne a spravodlivo neopovrhoval? Vari by im, po pravde, nevynadal do hnusných sebcov? To isté, čo je tu spolok v malom, je krajina vo veľkom. Štát má mať so svojimi obyvateľmi tie najdobročinnnejšie úmysly a každá krajina svojich občanov opatruje, chráni ich život, majetok, zastupuje ich práva, stará sa o ich vzdelanie, dostatočné, a pokiaľ je to možné, aj pohodlné postavenie v ľudskej spoločnosti. A pritom sú ľudia, ktorí na nič z tohto neprispievajú, nič pre to neobetujú, a tých nielenže chránia a zabezpečujú zákony, ešte ich aj uprednostňujú, a tí, zatiaľ čo za nich robia a znášajú iní, za toto všetko štátu nedávajú nič! Uhorské zemianstvo sa predtým vyhovárало na *insurekcie*, t. j. obranu krajiny pred nepriateľom. Insurekcia však už dávno prestala platiť a dnes už z nej zostalo len meno, okrem nej však zemianstvo pre verejné dobro nič nerobí, nič nedáva. Všetkým bije do očí, že by bolo spravodlivé a slušné, keby zemianstvo platilo štátu dane, len tak by sa mohli uspokojiť potreby štátu a mohli by sme dobehnúť tých, za ktorými sme už veľmi ďaleko zaostali, pretože takto len celá krajina kvôli istým spoločenským stavom trpí, zatiaľ čo sa rozmáha a rastie chudoba a nedostatok a to zaostávanie za inými sa prehĺbuje. Zaostávanie nám však škodí, a veľmi, a ešte nikdy žiadna krajina za inými nezaostávala bez dôsledkov. Je teda najvyšší čas to vykonať, a bolo by zle, veľmi zle, keby sme toto prísne volanie nepočuli a neposlúchli.

Aby sa teda naša krajina konečne pozdvihla a naozaj začala rozvíjať tak, aby sa v clách mohla vyrovnat' dedičným rakúskym krajinám, zemianstvo by malo dobrovoľne začať platiť dane, a to nielen z lásky k vlasti, ale aj z vedomia povinnosti voči nej. Už aj samotná doba odsudzuje, ba smelo môžeme povedať, priam ztracuje takzvané slobody, ktoré od platenia daní oslobodzujú len niektorých. Ten, kto sa vyhýba verejným povinnostiam, uvaľuje podľa ducha doby na seba len potupu, zatiaľ čo tomu, čo si ich náležito plní, to slúži ku cti. A skutočne je to tak. Plnením verejných povinností, napríklad platením daní dokazujeme, že sme občanmi štátu a máme toľko, aby sme mohli štátu pomôcť. Všetci vedia a vidia, ako spoločnosť hľadá na takzvaných proletárov,* či inak povedané nemajetných chudákov, čo nič nemajú a nedokážu si zarobiť na

* Tento termín používa Štúr presne v tom zmysle, ako ho vysvetlil: nemajetní, chudobní ľudia, ktorí sa nevedia postarať o vlastné živobytie.

živobytie, neplatia a nemôžu platiť nič. Doteraz u nás na túto vec panoval úplne opačný pohľad, a všetci vzdelaní ľudia aj dobre vedia, ako to poškodilo naše meno v zahraničí. Takže dobro štátu, povinnosť, ba i česť zemanstva vyžaduje, aby sa už zdanenie zemanstva neodkladalo, aby naopak na oltár krajiny obetovalo tým viac, čím viac má. Podľa nášho názoru by mali zemanie platiť do vojenskej, i do domácej pokladnice, ba do tej druhej tým väčšmi, že sa sami do armády nehľasia a insurekciu už nevybavujú, a platiť by mali rovnako ako všetci ostatní, t. j. jednak za to, za čo platia iní, a okrem toho ešte za to, čo vlastnia len oni, za luxusné predmety. Štátna daň nemá pri ničom väčšie opodstatnenie, ako keď zataží predmety, ktoré slúžia len prepychu, lebo takto daň nezataží kapitál, ale len čistý príjem, čo je základným zmyslom dane. Zemanie by teda mohli platiť daň zo svojich pozemkov a statkov či priemyselného podnikania rovnako ako iní podnikatelia, okrem toho za mýta a poštu rovnako ako ostatní, a navyše zo svojho služobníctva. Na vyrúbenie prvej dane by bolo potrebné zemiansku pôdu katastrálne popísať, t. j. vymerať a určiť čo možno najpresnejšie, aký majú výnos a aký zisk z nich majitelia majú. Pri podnikaní by sme – okrem továrenského priemyslu – trvali najmä, a prísne, na vyrúbení dane z pálenia pálenky. Naši zemanie brali celé tisícky zisku z varenia tohto jedu, ktorým sa obyvateľstvo neposilňovalo, ale v skutočnosti iba trávil. Z finančného, ale aj mravného pohľadu je teda pálenie pálenky na zdanenie vhodné, lebo len tak môžeme čakať, že spolky miernosti dosiahnu želaný pokrok a obyvatelia si od pitia tohto jedu pomaly odvyknú. Ani vojny s Turkami, ani mor neuškodil našej krajine natoľko, ako tento smradľavý nápoj, a pritom do vojny proti tureckým vpádom tiahli státisíce ľudí, proti moru sa vykonávali ochranné opatrenia, no proti pálenke sa nepodniklo nič. To prvé stálo milióny, za to druhé štát nedostal ani grajciar. Iné štáty nás už v tom predbehli dobrým príkladom: Rusko kladie páleniu pálenky veľké prekážky, vo Švédsku kráľ i šľachta na svojich pozemkoch pálenice zrušili, len u nás sa v tomto smere nevykonalo vonkoncom nič. Vyrúbiť daň z pálenky je pritom veľmi jednoduché, omnoho ľahšie ako pri dani z vína alebo mäsa a pod., lebo nádoby, v ktorých sa obilie, zemiaky či niečo iné na pálenku márne, sa dajú presne zmerať a pri každom pálení sa z nich berie určená daň. Ani v najmenšom teda nepochybujeme, že by tu pokrok nenastal veľmi rýchlo, a máme aj nádej, že samotné spolky miernosti alebo ich zakladatelia vyvinú aktivitu a nasledujúcemu snemu predložia žiadosť, aby sa vyrúbila daň na pálenice. V ústavnom štáte musia mať občania právo podávať snemu žiadosti, a dobre vieme, že sa mnohé prosby predkladali uhorskému snemu aj v predchádzajúcich obdobiach.

Cesty a poštu využívajú všetci občania rovnako, sotva je teda niečo spravodlivejšie

ako to, aby každý bez výnimky za ich služby platil rovnakou mierou. V súčasnosti na našich cestách jasne vidno, že za ne mnohí neplatia, keď však budú platiť všetci, istotne budú aj cesty lepšie, všetkým predsa záleží na tom, aby sme mali cesty dobré a aby boli všade, lebo tie podstatne napomáhajú rozšírenie priemyslu a zveladenie krajiny.

Aj služobníctvo, ak ho má niekto viac, bezpochyby patrí k prepychu, či prinajmenšom je to znak toho, že tam, kde ho zamestnávajú, musia mať dostatočný príjem. Daň zo služobníctva by sa teda veľmi dobre hodila zemanom a všetkým tým, čo si tento prepych môžu dovoliť. Patrilo by sa aj to, aby zemaniam aj z príjmov za takzvané *regálie*,* čiže za krčmy, bitúnky či pivnice odvádzali ročnú daň, lebo z toho všetkého má zemianstvo veľké príjmy. Pravdou síce je, že by zemaniam preniesli ťarchu dane na nájomníkov a tí zase na svojich odberateľov, to by však nebol problém. Keby boli nápoje trochu drahšie, štátu by to vôbec neuškodilo.

Kým platia stoličné regulácie** cien mäsa, daň z bitúnkov by, pravda, platili len majitelia alebo nájomníci, keby sa však regulácie zrušili, daň za ne by rovnako ako pri krčmách dolahla na obyvateľstvo, no slobodnou konkurenciou medzi mäsiarmi by sa ceny vyrovnali a daň by sa pripočítala k dani z nájmu. V Anglicku roku 1832 vynášala daň z pôdy 8 290 380 toliarov, daň zo sladu 30 515 324 toliarov, daň z nehnuteľností 9 736 895 toliarov, daň z okien 8 420 517 toliarov, daň zo služobníctva 2 150 274 toliarov, daň z koní 2 938 520 toliarov, daň z kočov 2 858 905 toliarov, daň za psov 1 124 762 toliarov. Pošta vyniesla 10 658 926 toliarov. Iné dane nespomíname, celkový príjem štátu však v tom roku vyniesol Anglicku 361 807 754 pruských toliarov.

Keď sa takýmto spôsobom postaráme o svoju krajinu, potom z nej niečo bude: „*Justitia regnorum fundamentum*,“*** hovorí príslovie, a veru zdanenie zemianstva si vyžaduje nielen prosperita štátu, ale aj spravodlivosť. Keby sme sa tak svedomito postarali o vlastnú krajinu a dostatočne ju zabezpečili tým, čo potrebuje, mohli by sme aj svoje produkty a tovary slobodne vyvážať do dedičných rakúskych krajín, lebo by sa u nás na daniach istotne vybralo toľko, koľko sa v súčasnosti vyzbiera z hraničných ciel a monopolu v Rakúsku. Náležité vynakladanie týchto prostriedkov a starostlivosť o ne je záležitosť uhorského snemu. Potom by sme mohli od vlády žiadať aj to, aby tovar z úplne cudzích štátov púšťala do krajiny s menšími clami, niektoré len s dovozným clom, vďaka čomu by sme pri niektorých produktoch neboli takí odkázaní na dovoz

* Menšie regálne práva, ktoré prislúchali zemanom v rámci obce. Okrem práv, ktoré spomína Štúr, mali aj práva na mlyny, mýta a rybolov.

** Stolice mali právo regulovať ceny mäsa.

*** Lat. Základom štátov je spravodlivosť.

z dedičných rakúskych krajín a dočkali by sme sa toho, že sa na našom trhu rozbehne konkurencia medzi produktami rozličných štátov, čím by sme ich dostali lacnejšie a neraz i kvalitnejšie. V súčasnosti je však dovoz niektorých tovarov do monarchie úplne zakázaný. Nebolo by preto rozumné, keby sa zemaniam v horných stoliciach stavali proti plateniu daní a zo slobodného vývozu našich plodín by mali úžitok len dolné stolice a tie, čo sa nachádzajú na hraniciach s Rakúskom, lebo výnos zo slobodného vývozu by sa prerozdělil na celú krajinu, v obehu by tak bolo viac peňazí, rástli by príjmy, čím by z toho všetkého prosperovali rovnako severné kraje a bieda, ktorá tam už celé veky pretrváva, by sa postupne vytratila.

Potrebujeme len prelomiť staré predsudky, ktoré už dnes u všetkých rozumných stratili cenu a vyparili sa, potrebujeme pozbierať dobrú vôľu a cit a stane sa to, čo u nás ešte nebolo a po čom oddávna túžime.